

VSKO

Dienst Nascholing
en Internationalisering

Universiteit
Antwerpen

PBDKO

Datagebruik in het kader van kwaliteitsontwikkeling:

Verantwoord datageletterdheid ontwikkelen

Tweede plenaire studiedag
Januari 2015
Voormiddag

Nascholars:

Jerissa de Bilde
Greet Engelbeen
Katrien Claes
Nele Goethals

Projectleiding:

Diane Jacobs
Paul Mahieu

Inhoud

Kwantitatief en kwalitatief onderzoek	4
Oefening 1. Oriëntering kwalitatief onderzoek.....	4
Onderzoekscyclus	5
Verzamel.....	6
1.1. Hoe onderzoekseenheden selecteren?	6
1.2. Kwaliteit van kwalitatieve gegevens	6
Betrouwbaarheid.....	6
Validiteit	7
Hoe de betrouwbaarheid en validiteit optimaliseren?	7
Oefening 2. Checklist betrouwbaarheid en validiteit.....	8
1.3. Ethische principes.....	10
1.4. Een instrument ontwikkelen	10
Oefening 3. Constructie instrument.....	12
1.5. Verschillende technieken om data te verzamelen	13
(Tekst)bronnen bestuderen.....	13
Observeren	13
Interviews en vragenlijsten	14
Andere	14
Oefening 4. Volgorde vragenlijst en interview.....	15
Oefening 5. Kiezen onderzoeksmethoden	15
Oefening 6. Keuze methode van dataverzameling.....	16
Analyse	17
Kwantitatieve analysetechnieken op kwalitatieve data.....	17
Oefening 7. Woordenwolken.	17
Kwalitatieve analysemethode 1: De analyseresultaten van kwantitatieve analyses illustreren.	18
Kwalitatieve analysemethode 2. De data terugbrengen tot betekenisvolle categorieën	18
Oefening 8. Adviezen.....	19
Oefening 9. Tekst indelen in tekstfragmenten en labelen	21
Oefening 10. Itemanalyse van een IDP proef.....	22
Oefening 11. De Familie-in-dieren test	23
Analysemethode 3: Horizontaal vergelijken	24
Oefening 12. zittenblijven.	24
Oefening 13. Onderzoek van Isabelle Pannecoucke over de beleving van de buurt van de school	25
Nabespreking 2de plenaire studiedag.....	27

Kwantitatief en kwalitatief onderzoek

Oefening 1. Oriëntering kwalitatief onderzoek

Aan wat denkt u als u aan kwalitatief onderzoek denkt? Heeft u al kwalitatief onderzoek uitgevoerd in uw school?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Casus zittenblijven. In een school leeft de vraag of zittenblijven een zinvolle interventie is of niet. Het aantal zittenblijvers werd in kaart gebracht en vergeleken met gelijkaardige scholen, de schoolloopbaan van zittenblijvers en niet-zittenblijvers werd in kaart gebracht en vergeleken, er werd gekeken naar de afstudeerkansen, kans op uitstroom, etc. Dit kwantitatief onderzoek geeft ons heel wat informatie, maar er blijven vragen onbeantwoord. We doen hier heel wat uitspraken over leerlingen, maar zonder het perspectief van de leerlingen mee te nemen: "Wat betekent het nu om te moeten blijven zitten? Wat ging er in jou om toen je het vernam? Hoe heb je dit extra jaar aangepakt? Wat betekende het voor jou om bij jongere leerlingen te zitten? Heeft het zittenblijven jou geholpen?

Casus vervolgonderwijs. Een school wil in kaart brengen hoe de afgestudeerde leerlingen het doen in het vervolgonderwijs. De school heeft reeds de slaagkansen in kaart gebracht van de oud-leerlingen, maar blijft nog op zijn honger zitten. Hoe beleven oud-leerlingen de overstap naar het vervolgonderwijs? Voelen ze zich voldoende voorbereid? Op welke manier kunnen we hen beter voorbereiden?

Casus leerlingtevredenheid. Op een school wordt al jaren een vragenlijst afgenomen bij leerlingen om te peilen naar een aantal thema's zoals tevredenheid over de infrastructuur, tevredenheid over de relatie met de leerkrachten, etc. De meeste leraren geven aan dat ze het verhaal achter de cijfers niet weten en daardoor weinig met de resultaten kunnen.

In het kader van zelfevaluatie werd het onderscheid tussen kwantitatieve en kwalitatieve benaderingen al beschreven door Jan Vanhoof en Peter van Petegem¹. Onderstaande tabel geeft enkele typische kenmerken weer van kwantitatieve versus kwalitatieve benaderingen, al zijn er ook heel wat tussenvormen en mengvormen te onderscheiden. De beslissing bij het maken van een keuze voor je onderzoek sluit idealiter best aan bij de onderzoeksvraag en de doelgroep van je onderzoek. Kwalitatieve en kwantitatieve benadering sluiten elkaar niet uit, integendeel, resultaten uit kwalitatief en kwantitatief onderzoek kunnen elkaar aanvullen.

Om een beeld te krijgen van verschillende gevoelens, gedachten en gedragingen van een specifieke groep leerlingen kan je kwalitatief onderzoek toepassen. Kwalitatief onderzoek

¹ Vanhoof, J. & Van Petegem, P. (2009). Zelfevaluatie als motor voor schoolontwikkeling. Succesfactoren en valkuilen. Plantyn.

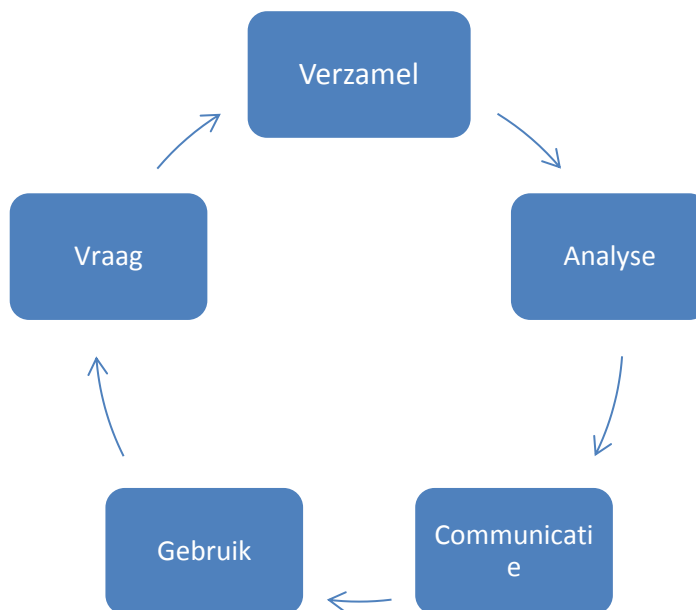
is niet één type van onderzoek, maar omvat een hele waaier van onderzoeksmethoden. Heel wat zaken uit het kwalitatief onderzoek zijn ook niet nieuw in een school, denk maar aan interviewen, observeren, etc. Het verschil is dat we dit nu bewuster, systematischer en gestructureerder gaan inzetten om onderzoeksvragen te beantwoorden.

Een gepaste strategie voor de gegevensverzameling kiezen

Kwantitatieve benaderingen	Stappen in het Zelfevaluatie-proces	kwalitatieve benaderingen
- Beschrijven en verklaren - Specifiek en afgelijnd - Meetbaar, observeerbaar	Doelbepaling	- Verkennen en begrijpen - Algemeen en ruim - Ervaringen van betrokkenen
- Uniforme instrumenten - Cijfermatige gegevens - Veel respondenten - Soms schraal beeld van de werkelijkheid - Snel veel gegevens	Gegevens-verzameling	- Algemeen, open, groeiend - Tekstueel, beelden - Beperkt aantal respondenten - Rijk beeld - Zeer tijdsintensief
- Statistische analyse - Beschrijvend, vergelijking van groepen, relaties	Analyse en interpretatie	- Tekstuele analyse - Beschrijvend, thematisch - Zoeken naar de diepere betekenis van bevindingen
- Gestandaardiseerd - Objectief en waarde vrij - Relatief eenvoudig te verwerken	Rapportage	- Flexibel en groeiend - Beschouwend, niet waarde vrij - Lastig om samen te vatten en te structureren

Figuur 1. Kwantitatieve en kwalitatieve benaderingen in het kader van zelfevaluatie (Jan Vanhoof en Peter Van Petegem).

Onderzoekscyclus

Figuur 2. De gehanteerde onderzoekscyclus in het project.

De onderzoekscyclus die we hanteren kan zowel gebruikt worden voor kwantitatieve als voor kwalitatieve gegevens. We onderscheiden 5 fasen.

- **Vraag:** In de eerste fase worden onderzoeksvragen geformuleerd en een plan opgesteld om gegevens te verzamelen en te analyseren.
- **Verzamel:** In deze stap worden gegevens (zowel kwalitatief als kwantitatief) verzameld en de kwaliteit van deze gegevens beoordeeld.
- **Analyse:** In de analysefase wordt het verzamelde materiaal geanalyseerd en geïnterpreteerd.
- **Communicatie:** De uitkomst van de analyse wordt gecommuniceerd naar de betrokkenen.
- **Gebruik:** De conclusies uit het onderzoek worden gebruikt en ingezet in het schoolbeleid, de kwaliteitsontwikkeling, etc.

Waar in kwantitatief onderzoek de analysefase begint na de verzamelfase, kunnen deze fasen in kwalitatief onderzoek elkaar afwisselen. In kwalitatief onderzoek is het bijvoorbeeld mogelijk dat je eerst onderzoeksmateriaal verzamelt, van daaruit tot nieuwe ideeën en inzichten komt, om daarna opnieuw interviews te gaan afnemen om te kijken of er zich nieuwe feiten voordoen die niet in uw oorspronkelijke ideeën voorkwamen. Dit proces gaat net zo lang door totdat zich geen nieuwe feiten meer voordoen. Je hebt dan het verzadigingspunt (saturatie) bereikt. We noemen dit een iteratief proces.

Verzamel

1.1. Hoe onderzoekseenheden selecteren?

Bij de keuze van de onderzoekseenheden of deelnemers (leerlingen, leerkrachten, ouders) kan de keuze voor een kwantitatieve of kwalitatieve benadering een belangrijke rol spelen. Bij kwantitatief onderzoek is het erg belangrijk dat de onderzoekseenheden (de steekproef) zo representatief mogelijk is voor de populatie waar we uitspraken over willen doen. Dit is niet noodzakelijk zo voor kwalitatief onderzoek. Er zijn verschillende andere mogelijkheden om je onderzoeksgroep te selecteren, en dit hangt sterk af van je onderzoeksvraag. Indien we bijvoorbeeld de beleving willen bekijken van leerlingen die hun jaar hebben overgedaan, is het voldoende als we enkele zittenblijvers interviewen is het niet noodzakelijk dat we representatieve steekproef van onze leerlingen bevragen. We willen immers weten hoe die leerling hun zittenblijven beleefd hebben. Je kunt er bijvoorbeeld ook voor opteren om afwijkende of extremen (leerlingen positief of negatief geëvolueerd zijn na het zittenblijven) of net typerende gevallen te selecteren.

1.2. Kwaliteit van kwalitatieve gegevens

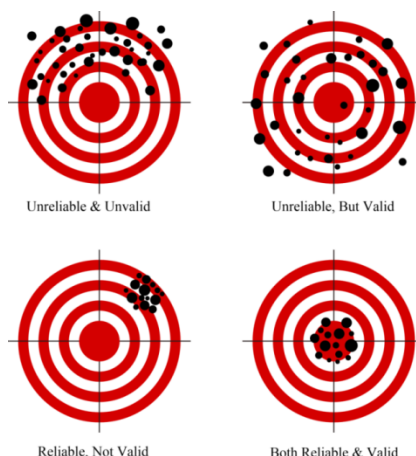
Net als in kwantitatieve benaderingen (zie cursus vorige studiedag) zijn ook in kwalitatieve benaderingen betrouwbaarheid en validiteit belangrijk. Betrouwbaarheid heeft te maken met toevallige verstoringen in je onderzoek, validiteit met systematische verstoringen in je onderzoek.

Betrouwbaarheid

Betrouwbaarheid binnen kwalitatieve benaderingen betekent dat het onderzoek dezelfde onderzoeksresultaten oplevert wanneer het zou worden herhaald of door iemand anders zou worden uitgevoerd. Het is daarom belangrijk om de onderzoeksprocedure en de conclusies zo transparant mogelijk te maken: het moet duidelijk zijn hoe je aan je conclusie komt.

Toevallige verstoringen die de betrouwbaarheid van je onderzoek belemmeren kunnen te maken hebben met:

- **De onderzoeker.** Gezien in kwalitatief onderzoek de onderzoeker een rol kan spelen in het onderzoek, is dit een mogelijke bron van onbetrouwbaar. Het humeur van de onderzoeker bijvoorbeeld tijdens een interview kan voor zulke toevallige storingen zorgen.
- **De onderzoekssituatie.** Wanneer je op basis van een onderzoekssituatie uitspraken wil doen over andere situaties, is het belangrijk dat deze situatie representatief is voor andere situaties. Toevallige gebeurtenissen kunnen de onderzoekssituatie, en de resultaten van je onderzoek kleuren. Wanneer je de arbeidsvreugde wil meten van leerkrachten een week nadat bekend werd gemaakt dat er flink bespaard gaat worden in het onderwijs, zal dit de resultaten vertekenen.
- **De dataverzamelmethode.** De methode die je gebruikt om gegevens te verzamelen of te analyseren kan op zich ook de betrouwbaarheid beïnvloeden. Wanneer het ontwikkelde instrument te gevoelig is voor toevallige storingen (bijvoorbeeld wanneer het onduidelijk is, ambigu of niet voldoende inge oefend) kan dit de betrouwbaarheid verminderen.

Figuur 3. Validiteit en betrouwbaarheid.

Validiteit

Validiteit heeft betrekking op de vraag: "Meten we wat we willen meten?" Het kan zijn dat we bv. slechts één klein aspect aan het meten zijn van een groter begrip, of dat er andere zaken zijn die onbewust onze meting beïnvloeden. Validiteit gaat over systematische verstoringen in ons onderzoek. Veel systematische verstoringen ontstaan als gevolg van sociaal wenselijke antwoorden, die worden gegeven doordat mensen de neiging hebben in hun antwoorden niet prijs te geven wat ze echt denken of voelen.

Hoe de betrouwbaarheid en validiteit optimaliseren?

In een schoolsituatie zijn er heel veel verschillende invloeden waar je je nooit allemaal van bewust kunt zijn. En ook al ben je je er nog zo van bewust, je weet nooit precies wat het effect hiervan is op je onderzoeksresultaten. Omdat je de beïnvloedende factoren in een schoolsituatie niet zoals bij natuurkundig onderzoek in de hand kunt houden, kunnen de onderzoeksresultaten eigenlijk nooit helemaal valide en betrouwbaar zijn. Dat neemt niet weg dat we wel ons best moeten doen om tot een zo hoog mogelijke validiteit en betrouwbaarheid te komen. Onderstaande middelen kunnen ons hierbij helpen.

Documenteer en wees transparant

Je onderzoek moet nagevolgd en gecontroleerd kunnen worden. De gevolgde onderzoeksprocedure en de conclusies die daar uit voortvloeien moeten transparant zijn. Het moet duidelijk zijn hoe je als onderzoeker aan je conclusies komt.

- Belemmeringen van de betrouwbaarheid en validiteit van je onderzoek moeten geëxpliciteerd worden.
- Expliciteer je vooroordelen
- Tracht zoveel mogelijk op te schrijven en te registreren (bv. maak een opname van een interview of een les).
- Wanneer je data verzamelt probeer je interpretaties achterwege te laten, maar noteer wat je observeert.

Voorkom zoveel mogelijk toevallige verstoringen van de onderzoeker, onderzoekssituatie of de dataverzameling.

Voorkom zoveel mogelijk storing in je dataverzameling door bijvoorbeeld te letten op een gelijkaardige houding als onderzoeker, 'goede' momenten voor onderzoek te plannen, herhaaldelijk te observeren, een goed en duidelijk instrument te maken, etc. Bij meerdere onderzoekers test je uit of het instrument door beiden gelijkaardig gehanteerd wordt.

Triangulatie

Triangulatie is een belangrijke methode om de betrouwbaarheid en validiteit van je onderzoek te vergroten. Je gaat gegevens verzamelen of bekijken vanuit meerdere hoeken of bronnen. Je kan gebruik maken van verschillende bronnen (meerdere perspectieven), je kan gegevens op verschillende manieren verzamelen (bv. interviews en observaties), je kan de data door verschillende personen laten verzamelen. Je conclusies worden krachtiger als je kunt laten zien dat ze gebaseerd zijn op data die je op verschillende manieren verzameld hebt.

Raadpleeg collega's

Deel je onderzoek met collega's, vaak ben je je niet bewust van bepaalde vooroordelen, of valt een collega iets anders op. Ben je vergeten essentiële zaken op te schrijven? Interpreteer je teveel? Zijn je observaties gekleurd?

Raadpleeg betrokkenen

Het is verstandig om je ideeën en theorieën die je ontwikkeld hebt in je onderzoek ook terug te koppelen naar de betrokkenen, bijvoorbeeld enkele leerlingen. Op deze manier kom je te weten of je ideeën ook overeenkomen met de ervaringen van de betrokkenen.

Creëer vertrouwen

Om ervoor te zorgen dat je respondent open en eerlijk aan je onderzoek deelneemt, is het erg belangrijk dat deze je vertrouwt. Het is dus belangrijk om in dit kader de juiste voorwaarden te creëren. Je respondent moet weten waarvoor het onderzoek dient, wie de informatie kan lezen, of de gegevens anoniem worden gebruikt. De onderzoeker dient in elk geval een 'neutraal' figuur te zijn.

Oefening 2. Checklist betrouwbaarheid en validiteit

Beoordeel onderstaande voorbeeld aan de hand van de checklist betrouwbaarheid en validiteit

"In een school leeft de veronderstelling dat de prestatie van een vierde leerjaar voor wiskunde ondermaats zijn omdat de leerlingen van die klas geen interesse hebben voor wiskunde. De directeur van de school besluit om een les wiskunde te observeren op vrijdagmiddag. Hij noteert of hij vindt dat deze leerlingen gemotiveerd zijn voor wiskunde. Op een personeelsvergadering communiceert hij zijn bevindingen naar de andere collega's."

CHECKLIST betrouwbaarheid en validiteit

Geef in onderstaand schema aan in welke mate de genoemde aspecten van invloed zijn op de betrouwbaarheid en de validiteit van de te verzamelen kwalitatieve gegevens en welke maatregelen je genomen hebt.

Hoe documenteer je je verwachtingen, onderzoeksresultaten en onderzoekservaringen?

.....

.....

.....

.....

.....

Hoe probeer je toevallige verstoringen van de onderzoeker, onderzoekssituatie of de dataverzameling te voorkomen?

.....

.....

.....

.....

.....

Zijn de instrumenten valide? Meten ze wat je wil meten?

.....

.....

.....

.....

.....

Wordt er een vertrouwelijke context gecreëerd? Zo ja, hoe?

.....

.....

.....

.....

.....

Maak je gebruik van triangulatie? Zo ja, hoe?

.....

.....

.....

.....

.....

Vraag je collega's om kritische feedback? Zo ja, hoe?

.....

.....

.....

.....

.....

Ga je betrokkenen om kritische feedback vragen? Zo ja, hoe?

.....

.....

.....

.....

.....

1.3. Ethische principes

Je kunt zeggen dat onderzoek ethisch verantwoord is als je met een aantal richtlijnen rekening houdt. In elk geval mag het onderzoek de deelnemers niet schaden. De deelnemers mogen geen nadelige effecten ondervinden van je onderzoek. Ook is het goed om na te gaan of het onderzoek geen andere betrokkenen kan schaden.

- **Vrijwillige medewerking.** In de praktijk is het niet altijd mogelijk om op voorhand toestemming te vragen.
- **Informatie onderzoek.** Deelnemers moeten op de hoogte zijn van je onderzoek: Wat is het doel van je onderzoek? Wat is je doelgroep? Hoe verloopt het onderzoek? Hoe worden de gegevens verwerkt? Worden de gegevens betrouwbaar en anoniem verwerkt? Wat wordt er gedaan met de gegevens, de resultaten en de conclusie? Met wie wordt hierover gecommuniceerd? Soms is het niet mogelijk om alle informatie te geven en moet je bewust dingen verzwijgen.
- **Anonimiteit en privacy.** In principe moeten de gegevens van deelnemers anoniem worden verwerkt. Het moet niet te herkennen zijn wie welke informatie heeft gegeven. Privacy is ook buiten onderzoek van belang. Hierbij hanteren we de principes transparantie, proportionaliteit, en finaliteit.

1.4. Een instrument ontwikkelen

Eender welke onderzoeksmethode gehanteerd wordt, we proberen altijd gericht waar te nemen. Alle data die verzameld worden, moeten immers bijdragen aan het beantwoorden van de onderzoeksvraag. Een instrument is een middel dat je helpen de data op eenduidige wijze te verzamelen. (zoals een observatieschema, een interviewleiddraad, een indeling voor een logboek, een kijkwijzer voor het bestuderen van tekstbronnen, een vragenlijst of een toets). De instrumenten zijn niet alleen van waarde bij het verzamelen van data, maar bieden ook een duidelijk handvat bij de kernactiviteit (analyseren en concluderen). Met de indeling van je instrumenten breng je namelijk een ordening aan in je data die goed van pas komt als je ze gaat analyseren. Soms kan je gebruik maken van bestaande instrumenten, maar als er geen goede instrumenten bestaan die passen bij je onderzoeksvraag, zult u die zelf moeten ontwikkelen.

Stappenplan bij het ontwerpen van een instrument?²

1. Definieer het begrip dat u wenst te meten via het instrument.
2. Splits het begrip verder uit in de deelaspecten indien dit relevant lijkt voor het doel van de dataverzameling.
3. Zet in de rechtse kolom de kernbegrippen en aspecten om in kijkpunten, observatiepunten, vragen of stellingen. Ook deze ontleen je weer aan de beschrijving van het praktijkprobleem, de onderzoeksvraag en de literatuurstudie. Hanteer de taal van de personen die gebruik moeten maken van het instrument en geef toelichting als je verwacht dat begrippen verkeerd geïnterpreteerd kunnen worden.
4. Kies de kijkpunten, observatiepunten, vragen en/of stellingen die het beste passen bij het doel van de dataverzameling en de hieruit afgeleide kernbegrippen en deelaspecten.
5. Breng een geschikte ordening aan.
6. Leg je instrument voor aan anderen en test het een keer uit. Op die manier kun je nagaan of het taalgebruik eenduidig is, of de volgorde logisch is. Zo werk je aan de validiteit en betrouwbaarheid van je praktijkonderzoek.

² Van der Donk, C. & Van Lanen, B. (2012). *Praktijkonderzoek in de school*. Uitgeverij Coutinho.

Casus Zittenblijven

Men wil de ervaringen en meningen van leerlingen over zittenblijven in kaart brengen. Verschillende begrippen worden geselecteerd als onderwerp van het instrument.

Ervaringen van leerlingen met het zittenblijven			
Begrip	Deelaspecten	Methodiek	Instrument (kijkpunten, observatiepunten, vragen of stellingen)
Mening zittenblijven algemeen	Positieve aspecten Negatieve aspecten	Interview	"Wat vind jij ervan dat kinderen blijven zitten?" "Wat vind je goed aan zittenblijven?" "Wat vind je minder goed aan zittenblijven?"...
Ervaring kennisgeving	Hoe vernomen? Van wie? Hoe beleefd? verwacht? Kennis reden? Akkoord reden?	Interview	"Hoe heb je vernomen dat je je jaar moest dubbelen?" Bijvraag: "Wat deed dit met jou?" ...
Ervaring eerste jaar na zittenblijven	Positieve aspecten Negatieve aspecten Rol van Vrienden	Interview	"Wat herinner je het meest van het zittenblijven?" ...

Casus leerlingtevredenheid

Begrip	Deelaspecten	Methodiek	Instrument (kijkpunten, observatiepunten, vragen of stellingen)
Relatie met leerkrachten	Gevoel dat ze met problemen terecht kunnen bij leerkrachten	Interview	"Heb je een leerkracht al eens aangesproken met een probleem"? "Zo ja, hoe was dat?" "Heb je het gevoel dat je bij leerkrachten terecht kunt met vragen?" "Bij welke leerkrachten kan je terecht bij problemen?" "Als je een probleem zou hebben met een leerling op school, hoe zou je dit aanpakken?" "Wat maakt dat een leerkracht je het gevoel geeft dat je bij problemen bij hem/haar terecht kunt?"
Infrastructuur	klasinfrastructuur	Knutsel-opdracht	Bouw je ideale klaslokaal
	Welke aspecten kunnen we veranderen aan de infrastructuur? Waar voelen leerlingen zich het best?	Foto-opdracht	Neem een foto van de plaats op school die je het onaangenaamst vind. Neem een foto van de plaats op school waar je je het best voelt.

Oefening 3. Constructie instrument

Casus Vervolgonderwijs. Een school wil in kaart brengen hoe de afgestudeerde leerlingen het doen in het vervolgonderwijs. De school heeft reeds de slaagkansen in kaart gebracht van de oud-leerlingen, maar blijft nog op zijn honger zitten. Hoe beleven oud-leerlingen de overstap naar het vervolgonderwijs? Voelen ze zich voldoende voorbereid? Op welke manier kunnen we hen beter voorbereiden?

Vertrek van het bovenstaand thema. Werk uit welke deelaspecten je wil meten, welke methode je hiervoor wil hanteren en welke instrumenten je wil gebruiken.

Wat wil je meten?

Begrip	Deelaspecten	Methodiek	Instrument (kijkpunten, observatiepunten, vragen of stellingen)

1.5. Verschillende technieken om data te verzamelen³

(Tekst)bronnen bestuderen

De schoolgids lezen, verschillende taalmethoden analyseren, notulen van vergaderingen bekijken, informatie verzamelen, speerpunten verzamelen in het beleidsplan, werkschriften van leerlingen bekijken, toetsen analyseren, zijn allen voorbeelden van tekstbronnen die kunnen gebruikt worden in het kader van kwalitatief onderzoek. Als je een thema wil beschrijven, maak je gebruik van verschillende perspectieven door verschillende tekstbronnen te gebruiken.

Overwegingen:

- *Bij het bestuderen van tekstbronnen ben je minder afhankelijk van de dynamiek van de dagelijkse onderwijspraktijk. Je kunt zelf bepalen op welk moment en op welke plaats je de tekstbronnen bestudeert.*
- *Als je persoonsgevoelige informatie wilt gebruiken, zal je hierover eerst duidelijke afspraken moeten maken met je school.*
- *Als je bronnen bestudeert, ben je altijd afhankelijk van de persoon die de betreffende tekst heeft geschreven. De notulen van een teamvergadering kunnen bijvoorbeeld gekleurd zijn door degene die notuleerde.*

Observeren

De taakgerichtheid van één leerling die aan de computer werkt observeren, een lerarenvergadering bijwonen, de wijze van samenwerking van een groep leerlingen observeren, een aantal oudergesprekken bijwonen, kwetsbare leerlingen tijdens de pauze 'volgen', video-opnamen van een gymles bekijken. Bij observeren als onderzoeksactiviteit verzamel je doelgericht, systematisch en goed doordacht data om je onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden. Als je samen met anderen een praktijksituatie gaat observeren, meten er gezamenlijk afspraken worden gemaakt over de manier waarop je dit gaat doen, zodat je op een overeenkomstige manier observeert.

Overwegingen:

- *Observeren is een directe vorm van data verzamelen. Je bekijkt 'live' wat er in de praktijk gebeurt zonder dat deze beelden door anderen beïnvloed zijn. Je ervaart de onderwijspraktijk als het ware vanuit de eerste persoon.*
- *Je kunt niet iets bekijken wat zich in het verleden heeft voorgedaan (tenzij je gebruikmaakt van beeldopnamen). Ook het observeren van praktijksituaties die niet frequent voorkomen is lastig. Denk bijvoorbeeld aan een situatie waarbij je wilt weten hoe leerlingen reageren op schokkende nieuwsgebeurtenissen.*
- *Je maakt bij het observeren meestal zelf deel uit van de onderwijspraktijk, en daardoor beïnvloed je ongemerkt de praktijksituatie. Zelfs als je ervoor kiest bepaalde praktijksituaties met een videocamera op te nemen treedt er meestal beïnvloeding op. Leerlingen zijn bijvoorbeeld doorgaans niet gewend aan de aanwezigheid van camera's in het klaslokaal.*
- *Het uitvoeren van observatie is arbeidsintensief en niet eenvoudig. Je zult de observaties dan ook goed moeten voorbereiden. Voordat je van start gaat bepaal je welke situatie(s) je gaat bekijken, hoe je de situatie gaat bekijken, welke instrumenten je gebruikt, op welke manier je waarnemingen vastlegt en wat je met het resultaat gaat doen.*

³ Uit: Van der Donk, C. & Van Lanen, B. (2012). *Praktijkonderzoek in de school*. Uitgeverij Coutinho.

Interviews en vragenlijsten

Een oudergesprek voeren, korte vragen stellen aan leerlingen tijdens de pauze, een aantal evaluatievragen stellen na afloop van een les, collega's feedback vragen op je eigen handelen.

Bevragen houdt in dat je mensen vraagt hoe ze hun eigen gedrag, dat van anderen, of een praktijksituatie vanuit het gezichtspunt van de persoon of groep die je bevroegt. Je hebt dus altijd te maken met interpretaties van anderen. Je kunt mensen mondeling of schriftelijk bevragen, individueel of in groep. Bevragen kan het karakter hebben van een open gesprek, maar het kan ook een schoolbrede afname van een gestructureerde vragenlijst zijn. Een specifieke vorm van bevragen is toetsen afnemen.

Overwegingen

- *Door te bevragen krijg je zicht op informatie die je niet direct kunt waarnemen. Je kunt je collega's bijvoorbeeld vragen naar motieven en opvattingen die moeilijk waarneembaar zijn. Daarnaast kun je in relatief korte tijd veel data van meerdere deelnemers verkrijgen.*
- *Door betrokkenen in de school te bevragen kun je heel gericht data verzamelen. Dat is bij observatie niet mogelijk, omdat je dan afhankelijk bent van wat er gebeurt. Voor je gaat bevragen, kun je zelf nadenken over de vragen die je wilt stellen en de data die je wilt verzamelen. In het geval van een interview kun je zelfs nog tijdens het gesprek je vragen aanpassen.*
- *Wanneer je ervoor kiest mensen te bevragen, zal je er goed over moeten nadenken hoe je deze gesprekken gaat vastleggen. Je kunt gebruikmaken van digitale opnameapparatuur of tijdens het gesprek meeschrijven. Het uitwerken van interviews is erg arbeidsintensief, maar wel belangrijk met het oog op de analyse van de data en transparantie van je praktijkonderzoek. Het is niet altijd mogelijk om met mensen in gesprek te gaan. Gesprekken moeten ingepland worden en vragen tijd van de persoon die je wilt bevragen. Ook zijn niet altijd alle personen in een school voldoende op de hoogte van een bepaald onderwerp, en in dat geval heeft een gesprek weinig zin.*
- *Gesprekken in een groep kunnen erg nuttig zijn, omdat je in korte tijd meerdere mensen kunt bevragen. Houd er echter wel rekening mee dat mensen in een groep niet altijd (durven te) zeggen wat ze denken. Als je een groep wilt bevragen, denk dan goed na over de samenstelling van die groep.*

Andere

Naast de meer conventionele bronnen voor kwalitatief onderzoek kan je ook andere bronnen hanteren. Je kan gebruik maken van foto's, tekeningen, opdrachten, etc. We geven hier enkele voorbeelden.

- Visualisatietechnieken: foto's, tekeningen, video's
- Storytelling: verhaal laten afmaken
- Stellingen
- Situaties laten uitbeelden
- Iets concreet laten vormgeven
- Een presentatie laten maken
- Een mindmap laten maken
- Een logboek laten schrijven
- Materiaal (bv. kaarten) laten ordenen

Voorbeeld. Een leraar is niet tevreden over het sociale klimaat in zijn klas. Hij legt zijn leerlingen een aantal verhalen voor over alledaagse dingen. Deze eindigen steeds in een sociaal dilemma. De leerlingen moeten de verhalen voltooien. Op deze wijze achterhaalt hij indirect informatie over 'gevoelige' onderwerpen. De inzichten die dit oplevert, kan hij gebruiken voor het ontwerpen en uitproberen van een aantal interventies.

Voorbeeld. Een school heeft de pedagogische kwaliteit van het onderwijs hoog in het vaandel. Men besluit om te beginnen met het verkennen van elkaars opvattingen en pedagogisch handelen door hierover met elkaar in gesprek te gaan. Dit gebeurt met behulp van een verzameling kaartjes met uitspraken die betrekking hebben op allerlei aspecten van de pedagogische kwaliteit van onderwijs. In een startbijeenkomst wordt de leraren gevraagd een top vijf te maken van kaartjes die het beste bij de eigen pedagogische visie passen.

Voorbeeld. Bouw je ideale leslokaal, vergelijk het met het bestaande lokaal. Op welke punten heeft het klaslokaal verbetering nodig?

Voorbeeld. De schoolleiding vindt het belangrijk dat schoolontwikkelingsthema's in overleg met het hele schoolteam bepaald worden. Om die reden wordt er een aantal sessies gepland waarin met de leraren op school gesproken wordt over de vraag met welke thema's alle leraren het volgende schooljaar te maken zullen krijgen. Elk groepslid maakt voor zichzelf een lijst met mogelijke schoolontwikkelingsthema's voor alle leraren op school. Hij of zij kiest voor zichzelf uit die lijst de drie belangrijkste thema's. Alle groepsleden presenteren de drie thema's in de groep en geven de relevantie aan. Zo ontstaat een lijst met groepsthema's. Elk van de groepsleden kiest uit deze lijst drie thema's en waardeert ze met 1, 2, of drie punten. Alle door de groepsleden gegeven punten worden opgeteld. Op deze manier wordt zichtbaar welke thema's door de groep als geheel het belangrijkste worden gevonden.

Oefening 4. Volgorde vragenlijst en interview

"Rachid en Peter willen onderzoek doen naar de wijze waarop leraren op hun school in de lessen rekening houden met niveauverschillen tussen leerlingen. Rachid wil graag beginnen met een schriftelijke enquête onder een grote groep leraren, om daarna een beperkt aantal interviews te houden. Peter wil echter beginnen met enkele interviews, om daarna een schriftelijke enquête onder een grote groep te houden."

Bespreek welke volgorde jij zou kiezen en beargumenteer.

.....

.....

.....

.....

.....

Oefening 5. Kiezen onderzoeksmethoden

"Op een school was een prachtig open leercentrum geopend, en de leerkrachten werden gestimuleerd om leerlingen daar zo veel mogelijk zelfstandig te laten werken. Het contactonderwijs moest beperkt blijven tot instructielessen. Het leerkrachtenteam was echter niet gerust op de ontwikkelingen: de leerresultaten van de leerlingen gingen hard achteruit. Nadat de school diverse telefoontjes van verontruste ouders had gekregen, kreeg een aantal leerkrachten de opdracht om te onderzoeken hoe het kwam dat de leerresultaten met name van leerlingen achteruitgegaan waren."

Welke kwalitatieve bronnen en technieken zou je kunnen gebruiken om een antwoord te bieden op deze vraag?

.....

.....

.....

.....

.....

Oefening 6. Keuze methode van dataverzameling

Kies uit volgende methoden van dataverzameling:

- A. Bestaande documenten bestuderen
- B. Observeren
- C. Bevragen met een vragenlijst
- D. Bevragen met een interview of focusgroep

Dataverzamelings methode	Probleemstelling
	Een aantal jaar geleden is er door de school een nieuw speeltoestel geplaatst op de speelplaats en je hebt gemerkt dat er veel gebruik van wordt gemaakt. Met het oog op het aanschaffen van een nieuw toestel wil je weten of er een bepaalde groep leerlingen is die gebruik maakt van het toestel tijdens de pauze. Ook wil je weten op welke verschillende manieren er door de leerlingen op het toestel gespeeld wordt.
	Je las in een artikel in Klasse dat leraren bij examens meer vragen stellen die gericht zijn op reproductie van kennis dan op toepassen van kennis. Je wil uitzoeken hoe dat zit op jouw school, binnen jouw vakwerkgroep. Je gaat samen met de leden van de vakwerkgroep de examens van de afgelopen twee jaar bekijken.
	Sinds vorig schooljaar maken jullie gebruik van een nieuwe aardrijkskundemethode. Samen met de vakcollega's heb je dit ingevoerd om meer aandacht te kunnen besteden aan het onderzoekend leren van de leerlingen. Jullie willen nagaan of dit ook daadwerkelijk is gebeurd. Je gaat in de lessen na of de door jullie geformuleerde criteria van onderzoekend leren worden toegepast.
	Op een personeelsvergadering wordt geopperd dat veel leerlingen moeite hebben met het gebruik van de elektronische leeromgeving die vorig jaar werd ingevoerd. Je besluit om een aantal onderzoeksactiviteiten uit te voeren om na te gaan bij alle leerlingen hoe ze de elektronische leeromgeving gebruiken en waar ze tegen aan lopen.
	Verschillende leraren op school geven aan dat ze moeite hebben met het voeren van slechtnieuwsgesprekken met ouders. Je weet dat er op school een aantal ervaren leraren zijn die dit soort gesprekken op een goede manier voeren. Je wil voor de startende leraren een navorming ontwikkelen op basis van de inbreng van die ervaren leraren.

Analyse

Je analyse is erop gericht je data op zo'n manier te ordenen, samen te voegen en te verkleinen dat je het belangrijkste deel overhoudt. Je probeert met andere woorden hoofd- en bijzaken van elkaar te onderscheiden. Houd bij het analyseren van data en het formuleren van conclusies je onderzoeksvraag voortdurend in beeld. Doe je dat niet, dan loop je het risico antwoorden te geven op andere vragen dan je onderzoeksvraag. Verder dien je je analyse goed te documenten om voor anderen inzichtelijk te maken hoe je tot bepaalde bevindingen bent gekomen.

Kwantitatieve analysetechnieken op kwalitatieve data

In de vorige studiedag kwamen reeds een aantal analysetechnieken aan bod, zoals het vergelijken van gemiddelden, het berekenen van een standaarddeviatie, het vergelijken van proporties. Ook op basis van kwalitatieve bronnen kan je deze kwantitatieve analysetechnieken toepassen. Je kan bv. gaan tellen hoe vaak iemand het woord heeft genomen tijdens een lesobservatie, hoe lang een leerling hardop leest gedurende een week, je kan vergelijken hoeveel keer een woord voorkomt in twee tekstdocumenten, etc. Ook het geven van punten op een toets kan gezien worden als een manier om kwalitatief materiaal op een kwantitatieve manier te verwerken. Een ander voorbeeld betreft het maken van een woordenwolk. Dit is een visuele weergave van welke woorden voorkomen in het document en hoe vaak. Op basis hiervan kan je een idee krijgen van de inhoud van de tekst.

Oefening 7. Woordenwolken.

Onderstaand kan je een woordenwolk vinden van twee verschillende visieteksten van een school.

Woordenwolk 1.

belangrijk bieden goede hierbij **kind kinderen**
kwaliteitsonderwijs leerkrachten **leren** leven mening opvoeding
ouders school verantwoordelijkheid
ouderraad **we** vinden werken willen

Woordenwolk 2.

gaan **kind kinderen** leerkrachten
leren maakt middel multiculturele nodig onbewust open projecten
school samen schoolloopbaan stad verwachtingen
we wereld zorgen

Kan je gelijkenissen en verschillen onderscheiden in beide visieteksten op basis van de woordenwolken?

.....

.....

.....

.....

.....

Kwalitatieve analysemethode 1: De analyseresultaten van kwantitatieve analyses illustreren.

Om inzicht te geven in het verhaal achter de cijfers, kan het interessant zijn om analyseresultaten van kwantitatieve data te illustreren aan de hand van concrete voorbeelden of kleine tekstfragmenten. Het volgende voorbeeld laat zien hoe deze analysemethode werkt.

Casus leerlingtevredenheid. Een school heeft een vragenlijst uitgedeeld aan leerlingen met een stelling "Ik ben tevreden met de klasomgeving". De leerlingen mogen aangeven of ze het eens of oneens zijn met de stelling. Vervolgens hebben ze de mogelijkheid om onder de vraag bij 'toelichting' aanvullende opmerkingen te maken. Een aantal leerlingen maakt van deze mogelijkheid gebruik. "Ik vind het een fijne en propere klas". "Ik word vaak afgeleid door de posters op de muur". "Bij ons in de klas werkt het smartbord niet altijd". Bij de analyse blijkt dat de meeste deelnemers het eens zijn met de stelling. Je neemt in de rapportage concrete opmerkingen op (geanonimiseerd) van zowel de bevestigende als de ontkennende antwoorden op de stelling.

Kwalitatieve analysemethode 2. De data terugbrengen tot betekenisvolle categorieën⁴

Als je kwalitatieve data verzamelt, levert je dit vaak veel tekst op. Je zult de tekst eerst moeten opdelen in betekenisvolle tekstfragmenten (stukjes van een aantal woorden, een zin of een paar zinnen), dat betrekking hebben op eenzelfde onderwerp. Aan deze tekstfragmenten kan je dan categorieën koppelen. De categorieën moeten uiteraard gerelateerd zijn aan je onderzoeksvraag en deelvragen. Vaak bestaan de instrumenten waarmee je de data hebt verzameld (vragenlijst, observatieschema, enz.) al uit categorieën die je kunt gebruiken. Het is echter niet altijd zo dat je al a priori een aantal categorieën dient voorop te stellen. Je kan op basis van een eerste blik op de gegevens ook categorieën, kijkpunten laten ontstaan. Met deze categorieën ga je dan weer naar de gegevens kijken, tot je tot een zinvolle ordening bent gekomen voor jouw onderzoeksvraag.

Houd daarbij je onderzoeksvraag goed voor ogen, want tekstfragmenten die geen relatie hebben met de onderzoeksvraag en deelvragen kun je weglaten.

Als je grote documenten analyseert, maak je meestal gebruik van kijkkaders waarmee je de data aan de hand van categorieën ordent. Per kijkpunt kun je een korte samenvatting geven van je bevindingen. Op basis hiervan formuleer je vervolgens conclusies. Kijkpunten kunnen ook bij gevisualiseerd materiaal ingezet worden.

⁴ Uit: Van der Donk, C. & Van Lanen, B. (2012). *Praktijkonderzoek in de school*. Uitgeverij Coutinho.

Oefening 8. Adviezen

Hieronder kan u van verschillende schooljaren en 23 leerlingen het attest en advies vinden van alle leerlingen aan het eind van het 2e jaar Sociaal-Technische Vorming, alsook de richting die ze het schooljaar hierop hebben gekozen. Een school wil evalueren in welke mate de gegeven adviezen al dan niet gevolgd werden.

Formuleer samen met je buur een aantal categorieën op basis waarvan je adviezen wil onderbrengen.

.....
.....
.....
.....
.....

Beoordeel nu individueel elke leerling en tracht voor elke leerling een beoordeling te geven op basis van je classificatiesysteem.

Vergelijk de classificatie met je buur (classificatie buur) en bespreek. Wat is er anders? En waarom?

.....
.....

Lln.	Attest	Advies	Gekozen richting volgend schooljaar	Classificatie 1	Classificatie buur
1	A	CLB contacteren	3 Toerisme		
2	C	CLB contacteren(vermoeden dat 3 Sociale en Technische Wetenschappen geen goede keuze is.	2 BVL		
3	A	3 BSO is een veiliger keuze	3 STW		
4	A	3 Lichamelijke opvoeding wordt moeilijk met de huidige studie-inzet	3 Sport		
5	A	3 Sociale en technische wetenschappen zal niet vanzelfsprekend zijn	3 STW		
6	A	3BE of 3LO mits voldoende werken	3 Bio-esthetiek		
7	A	3 Bio-esthetiek of 3 Sociale en Technische wetenschappen	3 Bio-esthetiek		

8	A	3 Bio-esthetiek mist blijvende inzet	3 STW		
9	B	3BSO	Plant-dier-milieu BSO		
10	C	Jaar overzitten in andere richting met meer talen	2 Handel		
11	B	Jaar overzitten	2STV		
12	C	Jaar overzitten	2BVL		
13	C	Jaar overzitten	2STV		
14	A	3STW	3BE		
15	B	3BSO	2e moderne wetenschappen		
16	A	3STW	3 Verzorging-voeding bso		
17	C	bso	2STV		
18	A	Handel en Bio-esthetiek zijn goede keuzes	3STW		
19	A	Tso wordt moeilijk -> bso kantoor	3 toerisme		
20	B	Bso, niet overzitten	2STV		
21	A	3 verzorging voeding	3 STW		
22	A	Geen tso omwille van zwakke resultaten AV	3 sport		
23		3STW kan enkel mits meer concentratie in de les en ernstiger werken	3 elektromechanica TSO		

Welke conclusies zou je kunnen trekken op basis van deze groep leerlingen en deze adviezen?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Oefening 9. Tekst indelen in tekstfragmenten en labelen

(Uit: Harinck F. & van Brakel, D. (2009). Professionalisering door praktijkonderzoek. Uitgeverij Garant)

Onderstaand tekstfragment is een onderdeel van een interview van een leerling na de vraag "Wat vind jij van zittenblijven?". Verdeel onderstaand tekstfragment op in segment en deel deze segmenten onder een of meerdere categorieën.

Vraag: "Wat vind jij van zittenblijven?"

Op school had je er niet echt tijd voor om over na te denken. Je was gewoon bezig met je werk en je moest dingen afmaken. Thuis had je meer tijd, dus dan ging je er meer over nadenken. Het was best moeilijk. Ik dacht er zelf over na, maar kon er ook met mijn vader en moeder over praten als ik dat wou. Dat was ook wel fijn. Als ik er nu op terugkijk maakt het me niet zoveel meer uit. Ik ben heel veel dingen ook wel weer vergeten. Ik denk wel dat het geholpen heeft. En denk niet hoe het zou zijn gegaan als ik wel was doorgegaan. Toen ik ben blijven zitten is het wel beter gegaan. Ik kan me niet meer zoveel herinneren van het eerste leerjaar. Ik deed de tweede keer hetzelfde als de klas dan de eerste keer. Je merkte wel dat ik langer bezig was met mijn werk als anders. Ik was veel langer bezig met een som, dan het eerste jaar. Het eerste jaar lette ik wel op, maar dan was het wat moeilijker te begrijpen. En het tweede jaar was het wel veel makkelijker toch nog even vragen om nog een keer uitleg. En dan snapte ik het wel. Het heeft wel geholpen, want daarna ben ik niet nog een keer blijven zitten of zo. Het leren van woorden ging wel makkelijker.

Oefening 10. Itemanalyse van een IDP proef.

(Uit: Het gebruik van het IDP6-schoolrapport voor interne kwaliteitszorg)

Welke verbanden ziet u tussen de volgende vragen Nederlands?

Vraag 38 – Luisteren (56 %)

Waarom vertellen mensen het sprookje van de zeven raven al honderden jaren door?

Duid twee juiste antwoorden aan.

- ☐ Omdat mensen het een mooi verhaal vinden.
- ☐ Om mensen bang te maken voor magische dingen.
- ☐ Om mensen te leren dat ze hun ouders moeten gehoorzamen.
- ☐ Om mensen te leren door te zetten als het moeilijk is.

Vraag 46 – Lezen (42 %)

De illustrator gebruikt in de titel gotische hoofdletters. Waarom doet hij dat?

Hij wil die twee letters uit de titel laten opvallen. (7 %)

Hij wil het schrift nabootsen van verhalen uit eeuwenoude boeken. (* 74%)

Omdat de titel op die manier magisch is. (17 %)

Omdat 'DierenDingen' ook in hoofdletters op de kaft staat. (2 %)

Vraag 52 – Lezen (69 %)

Wat weet je zeker over de schrijver van dit stuk over magische dieren?

Duid twee juiste antwoorden aan.

- ☐ Hij is een leraar in natuurkunde.
- ☐ Hij is geïnteresseerd in oude geschiedenis.
- ☐ Hij is heel oud, want hij heeft die dieren nog gekend.
- ☐ Hij vindt oude tekeningen van magische dieren boeiend.

Vraag 52 – Lezen (67 %)

Is het boek Magische Dieren geschreven in de middeleeuwen?

Ja, want de tekeningen zijn heel oud. (9 %)

Ja, want het gaat over dieren van vroeger. (15 %)

Nee, want het gaat soms over onze tijd. (67 %)

Nee, want magische dieren leven nu nog. (8 %)

Vverbanden zijn:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Oefening 11. De Familie-in-dieren test

Om zicht te krijgen op belangrijke gezinsfactoren van een kind, kan de Familie-In-Dierentest (FID) gebruikt worden. Deze werd ontwikkeld door Celestin-Westreich en Ponjaert Kristoffersen in 1997. In deze test krijgt de respondent de opdracht om zijn familie als dier te tekenen. Na deze opdracht volgt een gesprek over de motivering voor de keuze van dier.

Uit het verlag van een tekening van een 7-jarig jongentje: "Hij tekent zijn moeder als papegaai. "Ze praat altijd oma na". Als tweede tekent hij een hond. "Ik wou dat m'n vader een hond was, dan konden we samen spelen." Z'n zusje van 13 wordt een vleermuis, want ze is erg vervelend, z'n 19 jarige zus wordt een ezel. "Lekker dom". En nu het allerliefste dier wat ik zelf ook eens heb gered: een konijn, dat ben ik. Ik teken hem op een skateboard want daar houd ik van."

Ik krijg enigszins een beeld van de familie zoals David die vandaag ziet. Omdat hij zijn moeder als eerste heeft getekend laat hij zien dat geborgenheid een belangrijk item voor hem is. Alle dieren zijn rondom het huis te vinden dus het gezin leeft als een eenheid bij elkaar.

Op welke elementen kan je letten als je zo een tekening wil analyseren?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Kan zo'n tekening betrouwbare en valide informatie opleveren over iemands familie? Waarom wel/niet?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Analysemethode 3: Horizontaal vergelijken

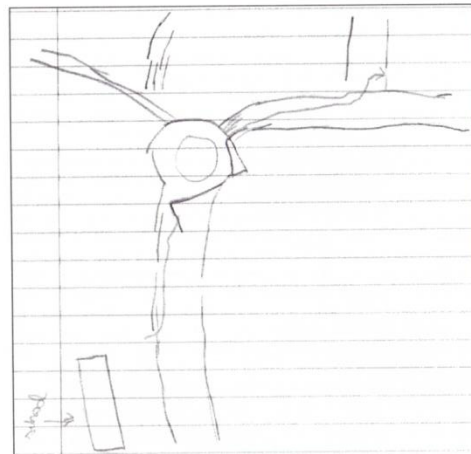
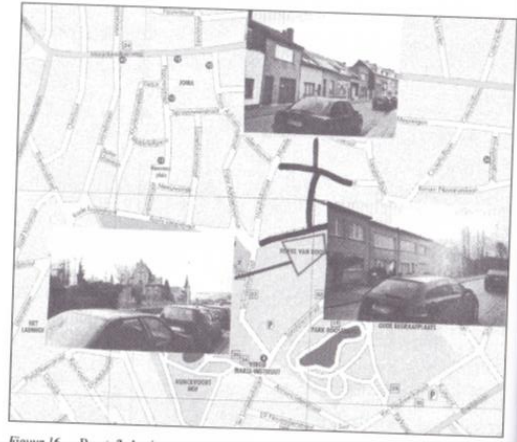
Horizontaal vergelijken is een geschikte methode om snel een beeld te krijgen van de manier waarop verschillende personen een open vraag beantwoorden. Je plaatst alle antwoorden op de open vraag naast elkaar en gaat op zoek naar opmerkelijke verschillen en overeenkomsten. Vervolgens geef je een korte samenvatting van je bevindingen (in feite een samenvatting van de verschillende antwoorden). Horizontaal vergelijken is alleen mogelijk bij een beperkt aantal deelnemers. Behalve antwoorden op open vragen lenen ook notulen, beleidsplannen en vakliteratuur zich goed voor horizontaal vergelijken.

Oefening 12. zittenblijven.

Lees de antwoorden per vraag en onderstreep de delen die van belang zijn voor de beantwoording van de onderzoeksvraag. Probeer op basis van wat je gelezen en onderstreept hebt een aantal algemene bevindingen te formuleren. Je kunt hier zowel ingaan op overeenkomsten als verschillen.

	Leerling 1	Leerling 2	Leerling 3	Leerling 4
Vraag 1: Wat vind jij van zitten blijven?	Aan de ene kant wel goed, want dan kunnen ze beter leren, als alles nog niet super goed is. Want als ze dan blijven zitten kunnen ze die dingen aanleren, dan kunnen ze het weer beter. En aan de andere kant als je het best wel goed kan dan heeft het niet altijd nut, dan moet je gewoon door kunnen gaan	Als je gewoon doorgaat, als je bijvoorbeeld rekenen niet goed kan en je zit bijvoorbeeld in het tweede leerjaar en gaat dan naar het derde leerjaar dan heb je hele moeilijke sommen en dan snap je er niks meer van. Dan kun je beter in het tweede leerjaar blijven zitten	Niet leuk.	Ik vind het niet zo erg. En nu zitten we weer bij elkaar in de combinatiegroep, dus maakt het eigenlijk niets uit. Ik weet niet hoe ik het vind als ik in het zesde zit en niet meer bij de andere groep, maar mijn groep is er dan nog.
Bedenkingen				

Max

Figuur 17 – Routebeschrijving van Max.

Op welke elementen zou je kunnen letten als je de beide methoden bekijkt?

.....

.....

.....

.....

.....

Wat zou je zeggen over de buurtbeleving van Margot, Robbe en Max? Vullen de verschillende methoden elkaar aan of spreken ze elkaar tegen?

.....

.....

.....

.....

.....

Nabespreking 2de plenaire studiedag

Kies minstens 2 zinnen en vul aan.

1. Volgend woord omschrijft hoe ik me voel bij het werken met verschillende soorten kwalitatieve data:
Ik koos dit woord omdat.....
.....
2. Ik was verbaasd dat
kan beschouwd worden als een vorm van kwalitatieve data omdat
.....
.....
3. Voor mij is
de eenvoudigste manier om kwalitatieve data te verzamelen omdat
.....
4. Wat ik moeilijk vind aan het werken met kwalitatieve data is
.....omdat.....
.....
5.
vind ik het interessantst aan kwalitatieve data omdat
.....
6. Waar ik me nog niet zo zeker bij voel bij kwalitatieve dataverzameling is
.....
7. Wat ik zeker wil gebruiken binnen onze context is
omdat het